

Ігор КРИСОВАТИЙ

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Досліджено основні проблеми функціонування в Україні податкового регулювання в сфері інноваційної активності. Проаналізовано механізм застосування стимулів на усіх стадіях запровадження інновацій. Запропоновано шляхи вдосконалення діючої практики застосування податкових інструментів регулювання інноваційних процесів у розрізі основних податків.

Структурні реформи вітчизняної економіки з метою її переходу до інноваційної моделі розвитку потребують якнайшвидшого вирішення проблем, пов'язаних зі створенням сприятливого інвестиційного клімату в сфері інноваційної діяльності, що є завданням державного рівня. Однією з ключових проблем розвитку інноваційної діяльності в Україні є низький рівень інвестиційної активності щодо інноваційних проектів. Інвестиції в інновації завжди характеризуються високим ступенем ризику. У вітчизняних умовах інституційна нерозвинутість, нестабільність та недосконалість законодавства, нестабільність урядової політики щодо інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку вітчизняної економіки, низький ступінь розвитку венчурних механізмів фінансування інноваційної діяльності та механізмів захисту прав інтелектуальної власності, неефективність використання коштів державного бюджету, неефективність державного регулювання та корпоративного управління, відчутний вплив тіньового сектору на економічні процеси підвищують ризик інвестицій в інновації та гальмують перехід до інвестиційно-інноваційної моделі економіки [5].

Зважаючи на обмеженість фінансових ресурсів, в сучасних умовах держава повинна надавати перевагу непрямим методам стимулювання інноваційних процесів, зокрема через розширення механізмів податкових стимулів в інноваційній сфері, які мають стати дієвим важелем державного регулювання. У сучасних умовах, на нашу думку, податкове регулювання є одним із найбільш універсальних механізмів сприяння інноваційного розвитку. Держава через податковий механізм повинна активно впливати на структуру суспільного відтворення, забезпечуючи сприятливі умови прискореного накопичення капіталу в перспективних та пріоритетних галузях.

Концептуальною основою практично всіх закордонних досліджень з оцінки впливу податкового регулювання на інноваційну активність є роботи Д. Йоргенсона (D. W. Jorgenson). Цю проблему в своїх працях висвітлювали також вчені: В. Подлесна, З. Наджафов, А. Гальчинський, Р. Жарко, А. Никифоров та ін.

Мета статті, дослідивши реалії функціонування податкового регулювання з його інноваційною складовою, – сформулювати

пропозиції щодо вдосконалення механізмів впливу податків на споживання та прибуткових податків на інноваційну активність в Україні. Варто виокремити проблеми, в умовах яких функціонує сьогодні інноваційний сектор держави з його фіскальною складовою.

1. Податкова система характеризується, передусім, фіскальною спрямованістю. Високе податкове навантаження на виробництво та низьке навантаження на природні ресурси робить її несприятливою для розвитку інновацій.

2. Нормативно-правова база оподаткування в Україні є неоднорідною та нестабільною, а окремі законодавчі норми – недостатньо узгодженими, багато норм щодо стимулювання інноваційних процесів скасовано. В таких умовах прийняття Податкового кодексу повністю не вирішило проблему інноваційної спрямованості податкового законодавства, оскільки багато очікуваних інноваційних стимулів не знайшли у ньому свого відображення, а деякі податкові пільги мають надто короткий проміжок часу.

3. Застосування в Україні спрощеного режиму оподаткування суб'єктів малого підприємництва поряд із позитивними наслідками (активізація підприємницької діяльності, створення нових робочих місць, стимулювання раціонального використання ресурсів, зменшення витрат на адміністрування податків) спричинило низку проблем: викривлення мотивації підприємницької діяльності, створення умов для побудови схем уникнення оподаткування внаслідок нечіткого законодавчого регулювання спрощеної системи оподаткування; використання суб'єктів малого підприємництва, що застосовують спеціальний режим оподаткування, у схемах мінімізації податкових зобов'язань підприємств, які працюють у загальному режимі оподаткування, відсутність стимулів у сфері інноваційної діяльності.

4. Система митно-тарифного регулювання не дозволяє оперативного реагувати на зміни кон'юнктури світових ринків, а також торговельних режимів в інших країнах та структури економіки в Україні. Окремі ж податкові стимули щодо імпорту інноваційної продукції часто використовують як механізм зниження податкових зобов'язань щодо ввезення товарів, які не є інноваційними.

5. Діяльність Міністерства фінансів України, Міністерства доходів і зборів України та фондів соціального страхування щодо реалізації державної податкової політики, справляння податків і зборів (обов'язкових платежів), їх акумуляції в державному і місцевих бюджетах є недостатньо ефективною внаслідок недосконалого правового регулювання їх взаємовідносин, відсутності цілісного інформаційного простору, запровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій управління, створення Єдиних баз даних доступу до інформації, що також знижує інноваційну спрямованість податкової системи України.

Задля залучення інвестицій в інноваційні проекти необхідно здійснити як заходи зі зменшення ризику, тобто подолання вищезазначених проблем, що гальмують інноваційні перетворення української економіки, так і заходи з підвищення прибутковості інвестиційно-інноваційної діяльності, чого можна досягти шляхом запровадження низки економічних інструментів, а особливо за допомогою податкового регулювання. Насамперед, хочемо зауважити, що податкове регулювання інноваційних процесів має відбуватися шляхом застосування податкових стимулів, оскільки, як неодноразово зазначалось, це пріоритетна сфера для держави. Необхідно наголосити, що такі стимули мають надаватись не для всіх інновацій і стадій інноваційного процесу [5].

У даному випадку слід дотримуватись певної ієрархії при застосуванні податко-

вих інструментів. Тобто пріоритет податкового стимулювання необхідно надавати суб'єктам господарювання, які створюють інноваційні технології, здійснюючи наукові розробки. Крім цього, на даній стадії інноваційного процесу доцільно застосовувати адресне державне фінансування (наприклад, фінансування витрат на заробітну плату вчених (розробників інновацій) або ж на придбання необхідного для здійснення наукових досліджень обладнання); для суб'єктів господарювання, які здійснюють практичне запровадження інноваційних технологій, необхідно забезпечувати підвищення прибутковості їх діяльності шляхом надання податкових пільг та застосовувати інші інструменти податкового стимулювання. Однак, ми вважаємо, що на цій стадії не раціонально стимулювати усіх без винятку суб'єктів інноваційного процесу. Пріоритет треба надавати виробництву інноваційних продуктів та наданню послуг соціально-важливого характеру. Для прикладу, такими є продукти харчування, медикаменти, товари для людей з обмеженими фізичними можливостями тощо. Також такі інновації мають приносити сукупність описаних вище ефектів: соціального, економічного, екологічного та ефекту новизни.

Важливим аспектом податкового стимулювання інноваційних процесів є встановлення терміну дії податкової підтримки інновацій. Ми вважаємо, що такий термін має бути обмежений настанням моменту невідповідності хоча б одному із описаних вище ефектів. Зазвичай найбільший ризик проявляється щодо втрати ефекту новизни, внаслідок створення інноваційних продуктів з аналогічними властивостями. В таких умовах податкове стимулювання цієї інновації буде неефективним, оскільки сам продукт втрачає статус інноваційного, а суб'єкти господарювання починають отримувати надприбутки.

Для фінансування інноваційно спрямованих суб'єктів господарювання вищого ступеню ієрархії (тобто тих, які розробляють інноваційні технології), необхідно активно залучати кошти таких установ, як, наприклад, Український банк реконструкції та розвитку чи Державна інноваційна фінансово-кредитна установа. Звичайно, діяльність зазначених фінансових установ потребує удосконалення, але відповідно до задекларованих зазначеними установами цілей їх функціонування вони повинні сприяти розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності і підтримці вітчизняного товаровиробника [5].

Зважаючи на механізм дії податкового регулювання інноваційної діяльності, аналіз окремих елементів його функціонування в Україні на наявність описаних вище проблем очевидною є необхідність удосконалення діючої практики застосування податкових інструментів регулювання інноваційних процесів в розрізі окремих податків.

Відповідно до наявності у складі механізму податкового регулювання інноваційної діяльності форм прямого та опосередкованого впливу доцільно окреслити напрями активізації податкових стимулів за податками на доходи та податками на споживання.

Податки на споживання можуть впливати на інноваційні процеси як на стадії споживання, так і на стадіях ініціації, науково-технічної розробки і практичного створення інноваційних продуктів.

Завдяки широкій базі оподаткування найбільший регулюючий потенціал серед податків на споживання притаманний податку на додану вартість. Так, найважливіші механізми податкового стимулювання інноваційної діяльності за допомогою ПДВ пов'язані зі звільненням від сплати ПДВ окремих видів діяльності, реінвестуванням зібраного податку в основну діяльність, встановленням

зниженої ставки податку на окремі інноваційні продукти та звільненням від сплати ПДВ імпорту інноваційної продукції.

Податковим кодексом України передбачено звільнення від сплати ПДВ окремих операцій, які опосередковано мають вплив на інноваційну діяльність і головним чином стосуються науково-дослідної роботи [4]. Такі пільги є обґрунтованими з точки зору пріоритетності підтримки науково-технічних розробок у сфері інновацій. Однак недоцільно розширювати коло таких пільг з метою уникнення зловживань та істотного зниження фіскальної ефективності ПДВ. Натомість, у практиці адміністрування ПДВ слід запровадити механізм реінвестування податку в основну діяльність для підприємств, що задіяні в інноваційних процесах, знижену ставку податку для виробництва та реалізації окремих інноваційних продуктів, удосконалити механізм звільнення від ПДВ інноваційних товарів під час ввезення на територію України.

У вітчизняній фіскальній практиці були спроби застосовувати механізм реінвестування ПДВ при виробництві інноваційних продуктів у розширення діяльності даних підприємств. Зокрема, Законом України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 року № 40-IV було передбачено, що 50% ПДВ за операціями з поставок продукції, пов'язаних з використанням інноваційних проектів, не підлягали сплаті до бюджету, а зараховувалися на спеціальний рахунок і використовувались для фінансування їх інноваційної діяльності. Така пільга діяла з липня 2002 р. до початку 2003 р., оскільки була зупинена Законом України "Про Державний бюджет на 2003 рік". Тобто простежити якісь ефекти від дії зазначеного механізму стимулювання неможливо, оскільки пільга діяла менше року. Звісно, на початку застосування більшості пільгових режимів оподаткування фіскальна

ефективність податку знижується. Будь-які ефекти від застосування податкових стимулів мають часові лаги, після проходження яких настає ефект розширення податкової бази, соціальний ефект тощо.

Тому варто повернутися до такого виду стимулювання інноваційних процесів в Україні. Позитивним прикладом зарахування ПДВ на спецрахунки є наявність спеціального режиму оподаткування у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства. Так, згідно з цим режимом, сума податку на додану вартість, нарахована сільськогосподарським підприємством на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів/послуг, не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається у розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства для відшкодування суми податку, сплаченої (нарахованої) постачальнику на вартість виробничих фондів, за рахунок яких сформовано податковий кредит, а за наявності залишку такої суми податку – для інших виробничих цілей. На нашу думку, це дуже позитивний момент податкового стимулювання сільського господарства, який можна взяти за основу для посилення інноваційної активності в Україні.

Отже, інноваційним підприємствам, які функціонують на стадії ініціації та наукової розробки інновацій, а також тим суб'єктам інноваційного процесу, діяльність яких пов'язана з науковою та одночасно практичною розробкою інновацій і їх реалізацією, варто надати можливість зараховувати ПДВ на окремі рахунки і використовувати його у подальшому для розширення інноваційної діяльності. Разом із цим, такого роду пільги недоцільно надавати суб'єктам інноваційного процесу, які купують наукові розробки, інноваційні технології і у подальшому виготовляють на основі них інноваційну продукцію. Таку позицію пояснюємо тим, що підприємства для максимізації

свого прибутку зацікавлені у виготовленні продукції, яка за своїми властивостями є інноваційною і має високий попит на ринку. Надання податкових переваг у такому випадку створить невиправдане зниження фіскальної ефективності податку. Винятком може бути виробництво продукції, яка не є рентабельною, але має високий ступінь соціальної значущості для суспільства (інноваційне медичне обладнання, фармацевтичні товари тощо) [7].

Звичайно, для уникнення зловживань у цій сфері необхідно створити дієвий контроль за цим механізмом. Особливо важливо виключити можливість використання таких пільг суб'єктами господарювання, які реально не створюють інноваційних продуктів. А також потрібно забезпечити контроль за цільовим використанням акумульованих на спецрахунках коштів.

Одним із найважливіших методів стимулювання інноваційної активності є зниження ставок податків. У більшості розвинувтих держав світу ставки податку на додану вартість диференційовані щодо реалізації різноманітних товарів та надання послуг. Поставка пріоритетних з точки зору соціально-економічного розвитку товарів і послуг оподатковується за зниженими ставками ПДВ. Це сприяє зниженню цін на соціально важливі продукти та притоку інвестицій у сфери їх виробництва. В Україні відсутня практика диференціації ставок ПДВ. У Податковому кодексі збережено нульову ставку ПДВ, а задеклароване зниження діючої ставки до рівня 17%, яке мало відбутись з 2014 р., призупинене [4]. Зниження стандартної ставки на 3% мало дещо послабити податковий тиск на суб'єктів господарювання, однак навіть це не передбачало конкретного цільового спрямування інвестицій в інновації. Щодо нульової ставки, то варто зазначити, що її наявність передбачена згідно з принципом

країни призначення, який застосовується при справлянні ПДВ в Україні, і відповідно до міжнародної статистики навіть не є пільгою. Тому, вважаємо, що відсутність в Україні диференційованих ставок ПДВ є недоліком в контексті формування позитивного інноваційного клімату за допомогою цього податку.

Отже, було б доцільно запровадити знижену ставку ПДВ для соціально значущих товарів і послуг, при виробництві або наданні яких застосовувались інноваційні технології. Така ставка має бути встановлена на рівні 5%, оскільки це мінімально допустимий рівень зниженої ставки ПДВ податковим законодавством ЄС [1]. Дотримання цієї норми надасть можливість зберегти євроінтеграційний вектор податкової системи України і підтримати створення соціально значущих інноваційних товарів і послуг.

Звичайно, що на початковому етапі введення описаної зниженої ставки ПДВ буде спостерігатись зниження фіскальної ефективності податку. Проте механізм зниження ставок володіє регулюючим ефектом розширення бази оподаткування у майбутньому і, відповідно, збільшення податкових надходжень. Разом із цим не виключається ймовірності ускладнення механізму адміністрування ПДВ у зв'язку із диференціацією ставок. Однак тимчасові труднощі, спричинені введенням зниженої ставки ПДВ, будуть компенсовані позитивами від очікуваних ефектів, пов'язаних із розширення бази оподаткування ПДВ і підвищенням інноваційної активності.

Ще одним із методів податкового стимулювання інноваційної активності є надання пільг з ПДВ, та мита при ввезенні на територію України устаткування й обладнання, яке використовується для реалізації інноваційних проектів та того, яке працює на відновлюваних джерелах енергії. Більшість

наведених пільг зараз використовують в Україні, хоча вони мають обмежений термін дії. Але під час імпорту такого обладнання спостерігається багато зловживань, оскільки під виглядом інноваційного ввозиться обладнання, яке не має до інновацій жодного стосунку. Тому варто запровадити механізм встановлення відповідності обладнання критеріям інноваційного, який має реалізовувати державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України. І тільки після позитивного висновку даного органу окремий вид товару можна відносити до переліку такого, якому має надаватись пільга.

Проблеми розвитку інноваційної сфери можуть бути пов'язані і з механізмом адміністрування ПДВ. Так, однією із найбільших перешкод на шляху надходження іноземних інвестицій в інноваційні проекти українських підприємств є проблема з бюджетним відшкодуванням ПДВ. Відшкодування ПДВ державою є постійною проблемою для компаній, які працюють в Україні. Труднощі з відшкодуванням цього податку є перешкодою для інвестицій в інноваційно-орієнтовані галузі. Однією з головних проблем, з якою стикаються компанії при відшкодуванні ПДВ, є проблема затягування й ускладнення перевірок.

Ця проблема частково вирішена нормами Податкового кодексу України. Зокрема, у цьому нормативному документі для підприємств, які відповідають низці критеріїв, передбачена процедура автоматичного бюджетного відшкодування ПДВ [4]. На нашу думку, такі критерії є жорсткими для багатьох підприємств. Вони стосуються не лише податкових аспектів, що створює ситуацію податкового тиску на неподаткові сфери господарської діяльності платника. Крім цього, відповідність критеріям встановлює Міністерство доходів і зборів України, а це є передумовою зловживань з боку

працівників відомства. Тому пропонуємо спростити процедуру бюджетного відшкодування ПДВ для підприємств, які створюють інноваційні продукти та експортують їх.

Окреслимо також основні напрями вдосконалення податкових стимулів за податками на доходи. Загалом підприємці здійснюють інноваційну діяльність з метою отримання прибутку. Вітчизняні та закордонні науковці визнають, що схильність до підприємницької діяльності визначається рівнем оподаткування прибутку: якщо розмір податку на прибуток наближається до 25%, то схильність до підприємництва швидко зменшується, за умов, коли податок досягає 50% від прибутку, схильність до інновацій практично зникає [2, 55].

В Україні питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції незначна, отже можна зробити висновок, що оподаткування прибутку від її реалізації не справляє значного впливу на наповнення державного бюджету. Тому на етапі переходу до інноваційної моделі економіки доцільно надати інноваційним підприємствам більший обсяг податкових пільг і це не позначиться суттєво на доходах бюджету.

Потрібно надавати інноваційним підприємствам такі види пільг з податку на прибуток. Насамперед, це звільнення чи часткове звільнення від сплати податку на прибуток підприємств тих підприємств, які реалізують наукові проекти, впроваджують у технологічний виробничий процес інноваційний продукт. Однак звільненню від сплати податку повинен підлягати лише прибуток, отриманий у результаті виробництва на основі інноваційних технологій. Також варто зазначити, що таке звільнення не повинно бути довготривалим і спонукати підприємство до отримання надприбутків.

Обґрунтовуючи запропоновані підходи до оподаткування інноваційної діяльнос-

ті, варто зазначити, ті підприємства, що реалізують у своїй діяльності результати наукової роботи в сфері створення інноваційного продукту, повинні користатися пільгою щодо оподаткування податком на прибуток підприємств. Звільнення від оподаткування отриманого прибутку, що безпосередньо отриманий в результаті використання інноваційних технологій, як результат реалізації інноваційного продукту повинен оподатковуватися за зниженими ставками, а в певних випадках може бути звільнений повністю від сплати податку на прибуток підприємств. Методика такого звільнення повинна базуватися на таких особливостях. Лише прибуток, отриманий у результаті використання інноваційних технологій, а не сукупний прибуток підприємства, може стимулюватися зниженою ставкою податку на прибуток підприємств. Для якісного контролю виробництва продукції з використанням інноваційних технологій, кожне таке підприємство має звітувати про запроваджені новітні технології, вказувати на продуктивність таких технологій, кількість виробленої продукції (товарів) за допомогою використання інноваційних технологій до державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України.

Повністю прибуток, отриманий в результаті здійснення інноваційної діяльності, може бути звільнений від оподаткування податком на прибуток підприємств за умови повного його реінвестування у розвиток інновацій (оновлення технологій, виробничих процесів). Варто зазначити, що застосування таких пільг має бути обмежене часом (пільга повинна встановлюватися для підприємства лише доти, доки досягаються економічний, соціальний, екологічний ефекти та ефект новизни), підприємство, що за результатами податкового обліку декларує надприбутки, може бути позбавлене права використання податкової пільги.

Наступним напрямком є стимулювання інвестиційної діяльності як з зовнішніх, так і внутрішніх джерел. Зокрема інвестиції, що спрямовують на дослідження в сфері інновацій, створення та виробництво інноваційного продукту, повинні супроводжуватися податковими пільгами. Інвестиційний прибуток від виробництва інноваційної продукції повинен звільнятися від сплати податку на прибуток, якщо такий податок спрямовуватимуть на розширення виробництва. Однак така пільга повинна застосовуватися не на постійних умовах [7].

Обґрунтовуючи запропоновану податкову пільгу, потрібно зазначити, що будь-який інвестор, який інвестує кошти у створення інноваційного продукту, повинен користуватися податковими пільгами. Зокрема, отриманий прибуток в результаті інвестицій у інновації повинен повністю звільнятися від оподаткування податком на прибуток підприємств, однак такий прибуток повинен залишатися у вітчизняній економіці, реінвестуватися у розширення виробництва інноваційної продукції, інвестори мають забезпечити приріст робочих місць на підприємствах, де запроваджені інноваційні технології. Також потрібно звернути увагу на фактор інвестування коштів у науково-дослідну діяльність наукових інститутів. Таке інвестування також повинно супроводжуватися податковими преференціями з податку на прибуток підприємств. Зокрема, інвестиції в науково-дослідну роботу мають повністю включатися до витрат підприємства, що інвестує кошти, і не можуть бути включені до доходів науково-дослідних інститутів, що такі інвестиції отримують. Однак має здійснюватися контроль щодо використання інвестицій у науково-дослідну роботу, зокрема наукові розробки повинні володіти позитивним ефектом (бути корисними для майбутнього виробника, повинні бути тех-

нологічно низько затратні, екологічно безпечні, суспільно корисні).

Доцільним є використання інноваційного податкового кредиту з податку на прибуток підприємств. Його надають шляхом вилучення із суми податку певної частини від суми приросту власних витрат на зазначені роботи, порівняно з аналогічними витратами у базовому періоді. Максимальна сума, яку можна виключати, має встановлюватись у номінальному еквіваленті або у відсотках від загальної суми податкових зобов'язань при оподаткуванні прибутку фірми.

Використання цього інструменту податкового регулювання інноваційної діяльності сприятиме раціональному перерозподілу вільних коштів підприємства на здійснення інноваційної діяльності, закупівлю інноваційного продукту, надасть можливість підприємствам вкладати кошти у науково-дослідну роботу.

З метою стимулювання інноваційної діяльності в Україні щодо суб'єктів господарювання, які успішно реалізували інноваційний проект і планують реалізувати наступний інноваційний проект, було б доцільно застосовувати звільнення від оподаткування прибутку діяльності, яка започаткована попереднім проектом, протягом строку окупності наступного проекту.

Поряд із податковими пільгами для інноваційної діяльності необхідно застосовувати і певні санкції щодо суб'єктів господарювання, які, здійснюючи прибуткову діяльність, не надають увагу оновленню основних фондів. Адже високий ступінь зносу основних фондів є значною перешкодою на шляху інноваційних перетворень вітчизняної економіки. Тому слід запропонувати у випадках критичного ступеню зносу основних фондів збільшувати ставку податку на прибуток на процент перевищення фактичним зносом критичного показника зносу. В перспективі доцільним було б за-

стосування зазначених пропозицій щодо податку на майно підприємств [3].

На відміну від існуючих, запропоновані податкові пільги більшою мірою інноваційно спрямовані. Вони більше відповідають умовам забезпечення інноваційного розвитку підприємств, стимулювання науково-дослідної роботи, забезпечать більше сприяння у розвитку виробництва на підприємствах за допомогою реінвестування прибутку, стимулюватимуть залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Розвиток інноваційної діяльності в Україні ускладнюється також недосконалістю системи оподаткування фізичних осіб, яка унеможливує створення заощаджень так званого середнього класу, а недовіра до банківської сфери стає перешкодою трансформації таких заощаджень у інвестиції. Незважаючи на те, що ставка податку на доходи фізичних осіб в Україні одна з найменших у Європі, рівень доходів більшої частини населення такий, що не дозволяє створювати заощадження, особливо це стосується родин, які мають двоє і більше дітей. Тому необхідно, по-перше, встановити неоподатковуваний податком на доходи мінімум на рівні, що дещо вищий прожиткового мінімуму, по-друге, підвищити ставку податку на доходи фізичних осіб для найбільш багатих громадян. Такі заходи дозволять стимулювати платоспроможний попит, що є важливою рушійною силою соціально-економічного розвитку та сприятимуть підвищенню ролі заощаджень населення як інвестиційного ресурсу в інноваційні процеси. [5]

У процесі дослідження напрямків удосконалення податкового регулювання інноваційної діяльності в Україні було обґрунтовано, що завдяки широкій базі оподаткування найбільший регулюючий потенціал серед податків на споживання притаманний податку на додану вартість. Так, найважливіші механізми податкового сти-

мулювання інноваційної діяльності за допомогою ПДВ пов'язані зі звільненням від сплати ПДВ окремих видів діяльності, реінвестуванням зібраного податку в основну діяльність, встановленням зниженої ставки податку на окремі інноваційні продукти та звільненням від сплати ПДВ імпорту інноваційної продукції.

В сфері прямого оподаткування, пов'язаного зі стимулюванням інноваційних процесів, необхідно повністю або частково звільнити від сплати податку на прибуток підприємства, які реалізують наукові проекти, впроваджують у технологічний виробничий процес інноваційний продукт. Однак звільненню від сплати податку повинен підлягати лише прибуток, отриманий в результаті виробництва на основі інноваційних технологій. Варто зазначити, що таке звільнення не повинно бути довготривалим і спонукати підприємство до отримання надприбутків. Разом із цим пропонуємо ввести знижену ставку податку на доходи фізичних осіб для наукових співробітників науково-дослідних установ, фізичних осіб-підприємців, які отримують патенти на винаходи, чи будь-яких інших працівників (виконавців), що беруть участь у наукових дослідженнях, розробляють наукові проекти, які обумовлюють створення інноваційного продукту. Це дасть змогу покращити рівень мотивації для діяльності наукових співробітників, розвитку науки, спонукання наукових досліджень у сфері створення новітнього інноваційного продукту. Зниження податкового навантаження на фонд оплати працівників, задіяних у розробці наукових досліджень, забезпечить конкурентоспроможність вітчизняних наукових розробок поряд із зарубіжними.

Література

1. Директива Ради 2006/112/ЄС про спільну систему податку на додану вартість [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_928.
2. Наджафов З. Некоторые аспекты государственной инновационной политики в промышленно развитых странах // *Економіст*. – 2006. – № 6. – С. 54–56.
3. Податкове стимулювання інноваційної діяльності / А. Є. Никифоров, В. М. Діба, В. О. Парнюк // *Фінанси України*. – 2009. – № 5. – С. 78–86.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
5. Подлесна В.Г. Податкове регулювання інноваційно-інвестиційних процесів в Україні // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць*. – Т. 25. – Суми: УАБС НБУ, 2009.
6. Інновації як стратегія українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Гесць, А. К. Кінах. – К.: Видавництво "Знання України", 2002. – 326 с.
7. Жарко Р. П. Теоретико-методичні засади удосконалення податкового регулювання підприємницької діяльності: автореф. дис. ... канд. екон. наук. – К., 2006. – 24 с.

Надія ЛУБКЕЙ

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

Проведено аналіз структури державного боргу України за ознакою умовності боргових зобов'язань, у розрізі внутрішньої та зовнішньої складових, за видами валют погашення, залежно від терміну залучення коштів та за видами відсоткових ставок. Здійснено оцінку її динаміки упродовж останніх років. Визначено основні напрямки оптимізації структури державного боргу України на сучасному етапі.

Значні обсяги державного боргу України та стрімка динаміка його зростання упродовж останніх декількох років створюють передумови для формування серйозних боргових загроз для національної економіки. У даному контексті важливими завданнями державної ваги є не лише постійний моніторинг загального обсягу державного боргу України з метою недопущення його збільшення понад безпечну межу, а й пильне спостереження за динамікою складових державного боргу та оптимізація його структури. Адже саме структура державного боргу, будучи важливим унаочненням основних боргових параметрів, визначає характер та, певною мірою, інтенсивність впливу державного боргу на соціальні й економічні процеси у державі.

Значимість даного питання обумовила активізацію наукових пошуків стосовно оптимізації структури державного боргу та підвищення ефективності його впливу на соціально-економічний розвиток держави. Дослідженню зазначених проблем присвятили свої наукові праці такі вітчизняні вчені, як Т. Богдан, Т. Вахненко, Н. Зражевська, О. Кириленко, І. Лютий, О. Прутьська, О. Рожко та багато інших. Попри високий рівень наукових розробок перелічених авторів, зважаючи на

динамічність параметрів державного боргу та загострення проблем боргової безпеки України впродовж останнього часу, питання необхідності оптимізації його структури на сучасному етапі залишаються актуальними.

Метою нашого наукового дослідження є визначення основних напрямків оптимізації структури державного боргу України. Для досягнення зазначеної мети проведено всебічний аналіз структури державного боргу, здійснено оцінку за декількома класифікаційними критеріями, виявлено низку структурних диспропорцій та запропоновано шляхи їх подолання.

Загалом державний борг можна структурувати за великою кількістю ознак. Ми ж зосередимось на найбільш значимих із них.

Насамперед, варто зазначити, що в Україні визначають і статистично обліковують державний та гарантований державою борг. Таким чином, за ознакою умовності державний борг класифікують на прямий та гарантований. При цьому прямий державний борг утворюється внаслідок безпосередніх запозичень уряду, а гарантований – внаслідок позик та кредитів, залучених суб'єктами господарювання – резидентами України під державну гарантію виконання боргових зобов'язань [1, 14].